

Productief kruidenrijk grasland

Nick van Eekeren & Pedro Janssen

30-08-2023

- Wat is kruidenrijk grasland?
- Waarom kruidenrijk grasland?
- Teelt van kruidenrijk grasland

Wat is kruidenrijk grasland?

Productief kruidenrijk grasland

Extensief kruidenrijk grasland

Kenmerk	Extensief kruidenrijk grasland	Productief kruidenrijk grasland
Samenstelling	Natuurlijk: a) Geobotanisch te duiden b) Cultuurhistorische betekenis c) Historisch gebruik herkenbaar	Samengesteld en ingezaaid op basis van: a) Functionele agrobiodiversiteit voor de bedrijfsvoering b) Bijdrage aan de basiskwaliteit voor de biodiversiteit in algemene zin c) Lokale groeiomstandigheden (bodemtype, grondwaterstand) d) Cultuurhistorie en regio
Aantal soorten	> 15 grassen en kruiden per 25 m ²	Naast grassen in zaadmengsel, minimaal 8 soorten vlinderbloemigen en kruiden. In augustus is de bedekking van klaver en kruiden minimaal 25%.
Bron	Primair gerealiseerd vanuit natuurlijke zaadbank en (nabije) omgeving. Als beide geen perspectief bieden voor herstel dan valt inzaaien te overwegen (na creëren van gunstige abiotische omstandigheden).	Primair gerealiseerd door inzaaien
Instandhouding	Door natuurlijke zaadverspreiding in combinatie met extensief weide- en/of maai-beheer.	Door management en zaiende stroken waar een snede wordt overgeslagen, en door herinzaai. Dit laatste eventueel door inpassing in vruchtwisseling met bouwland.
Grondbewerkingen	Geen	Frezen en ploegen/spitten bij herinzaai. Geen of minimale grondbewerking bij doorzaai.
Mestgift	Tot 10 ton ruige mest per ha.	Gericht op beheer van klaver en kruiden. Stikstof volgens bemestingsadvies grasklaver (www.bemestingsadvies.nl).

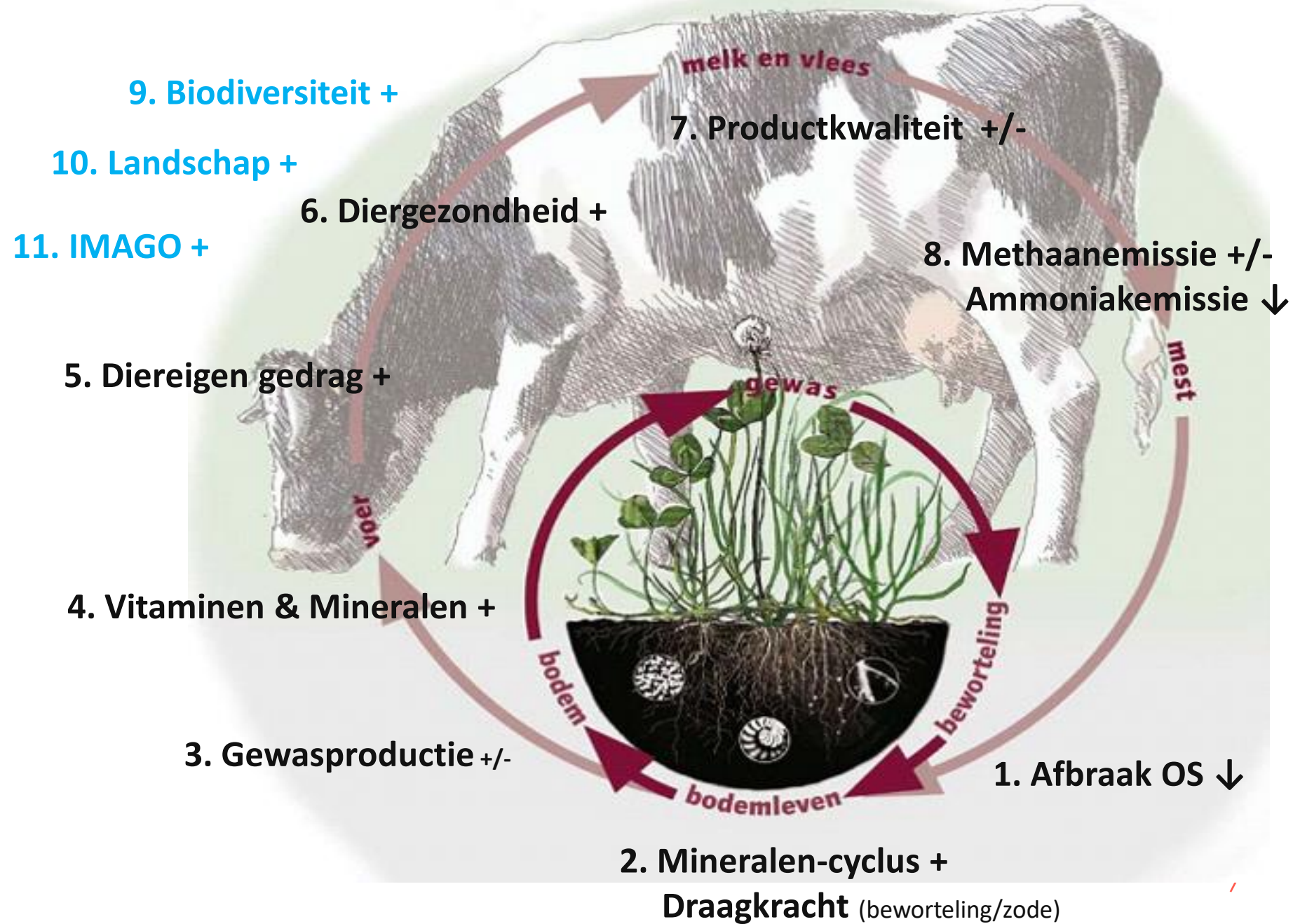
 Louis Bolk Beeld van extensief kruidenrijk grasland
Instituut

 Louis Bolk Beeld van productief kruidenrijk grasland
Instituut

Waarom kruidenrijk grasland?

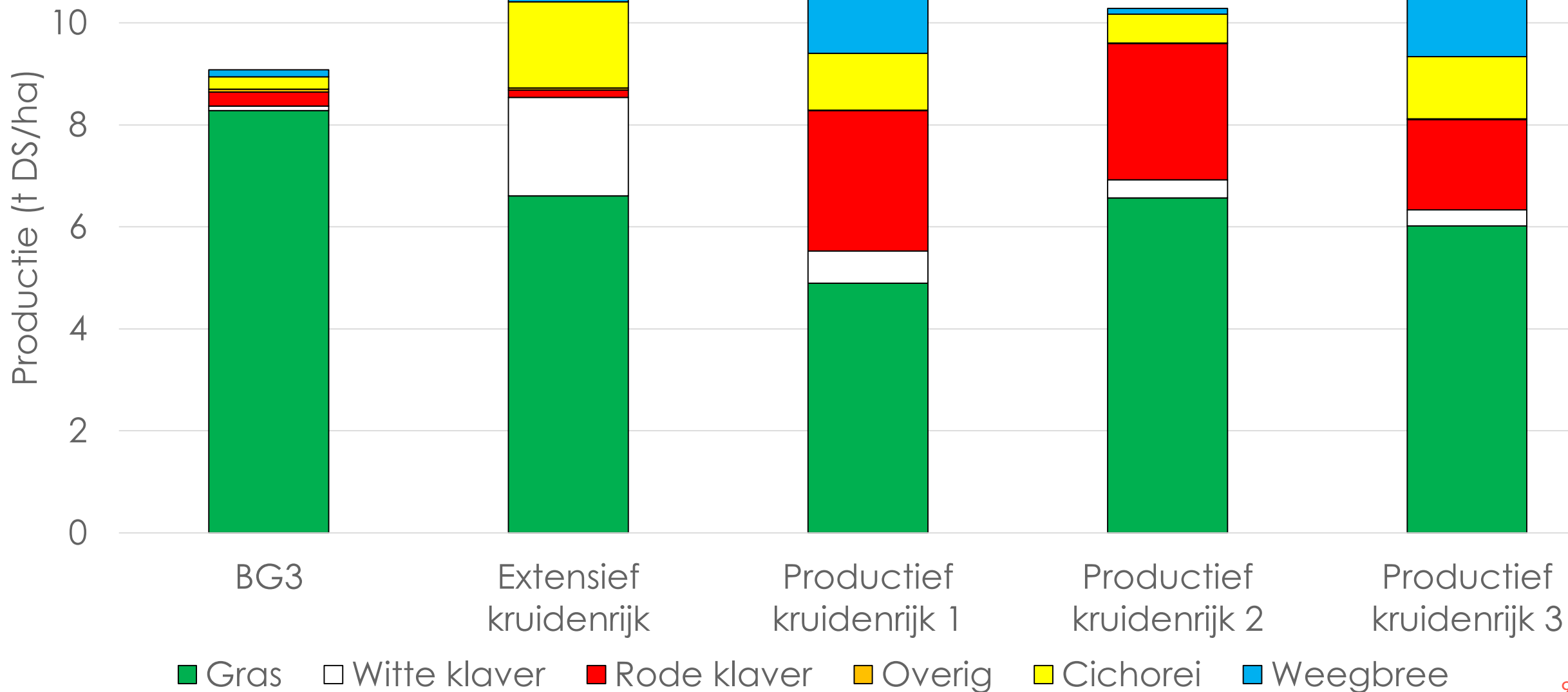
Proef in Kelpen Oler op zandgrond

- 5 mengsels (BG3, extensief kruidenrijk en 3 productief kruidenrijk)
- Ingezaaid April 2018 na een voorvrucht van aardappelen.
- Opbrengst metingen in 2019, 2020, 2021.
- Kwaliteit en voederwaarde geanalyseerd.
- Botanische opname gedaan.
- Bemesting
  - BG3 - Drijfmest + Kunstmest
  - Kruidenmengsel - Enkel drijfmest

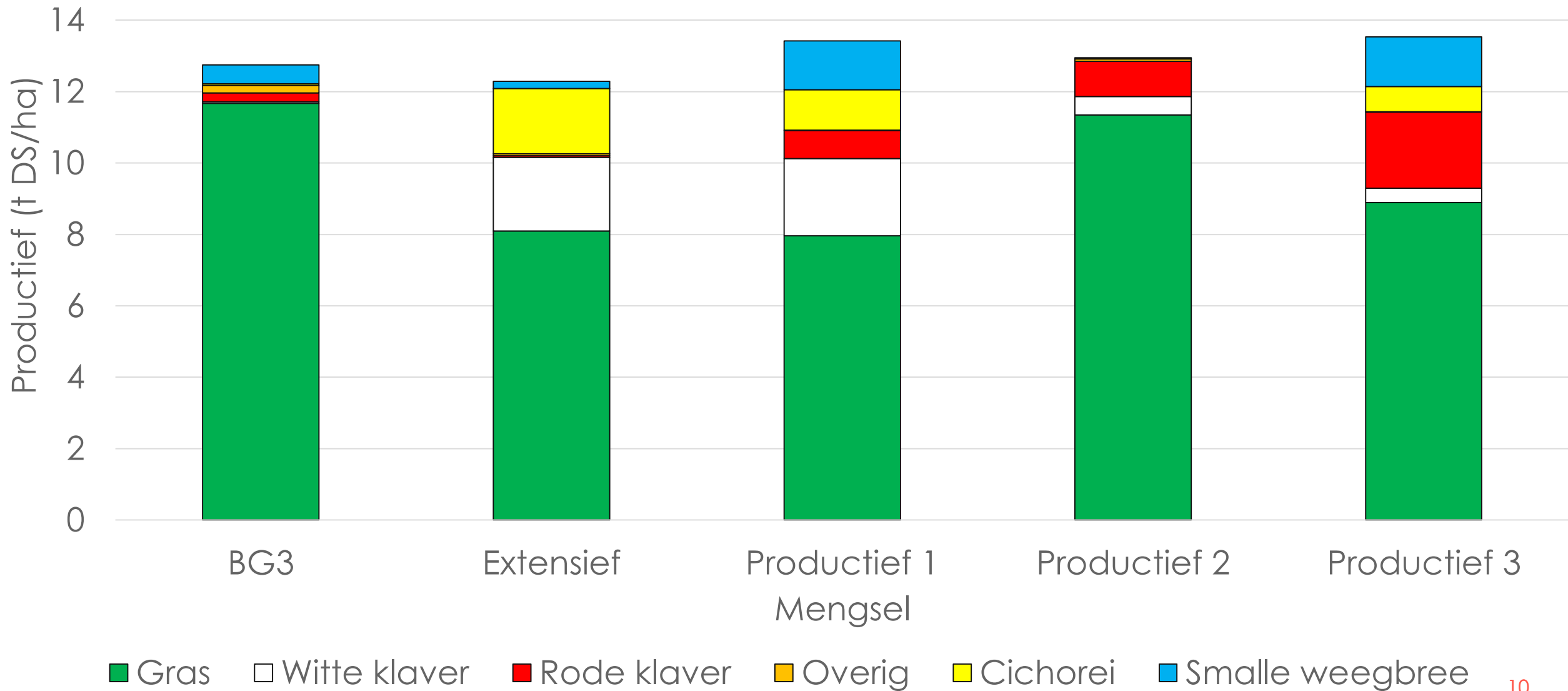

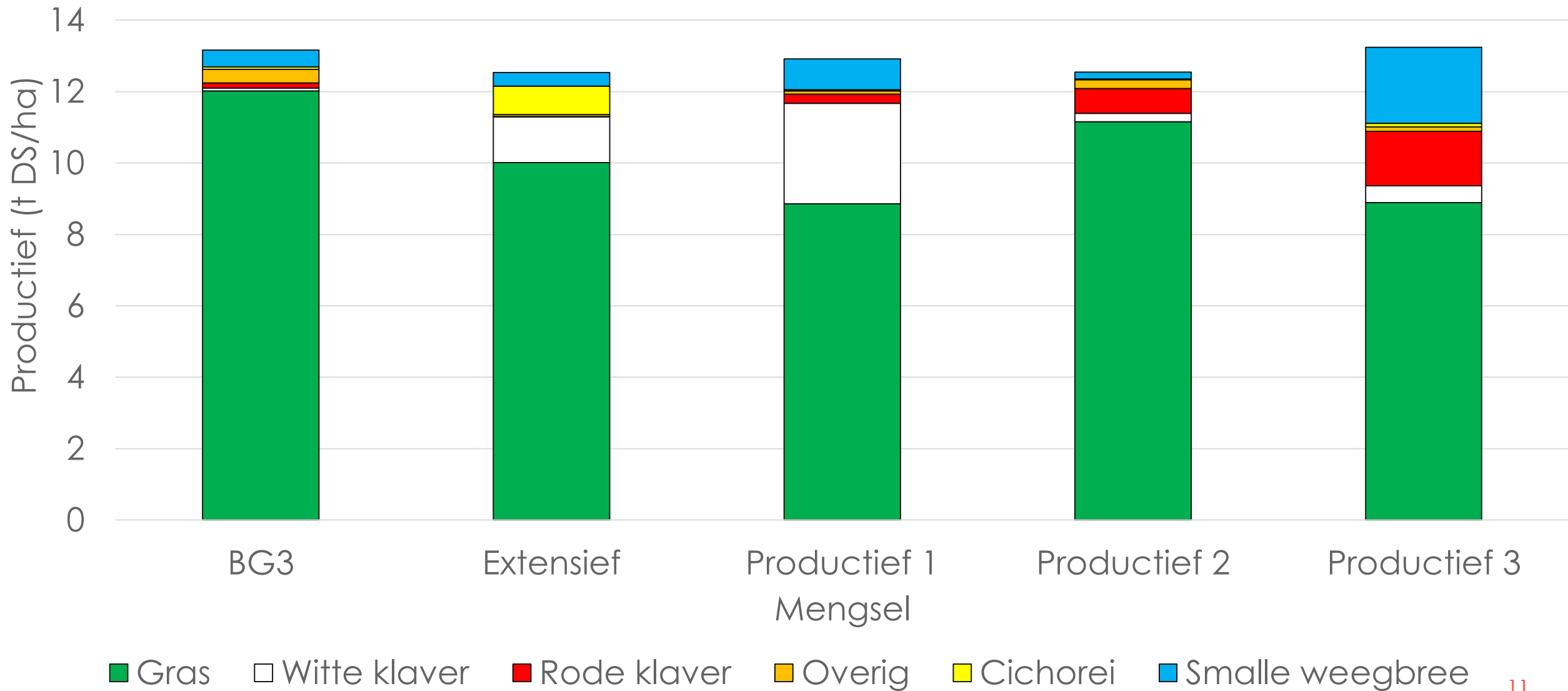
Opbrengst gesplitst naar soort - 2019

Opbrengst gesplitst naar soort (2020)

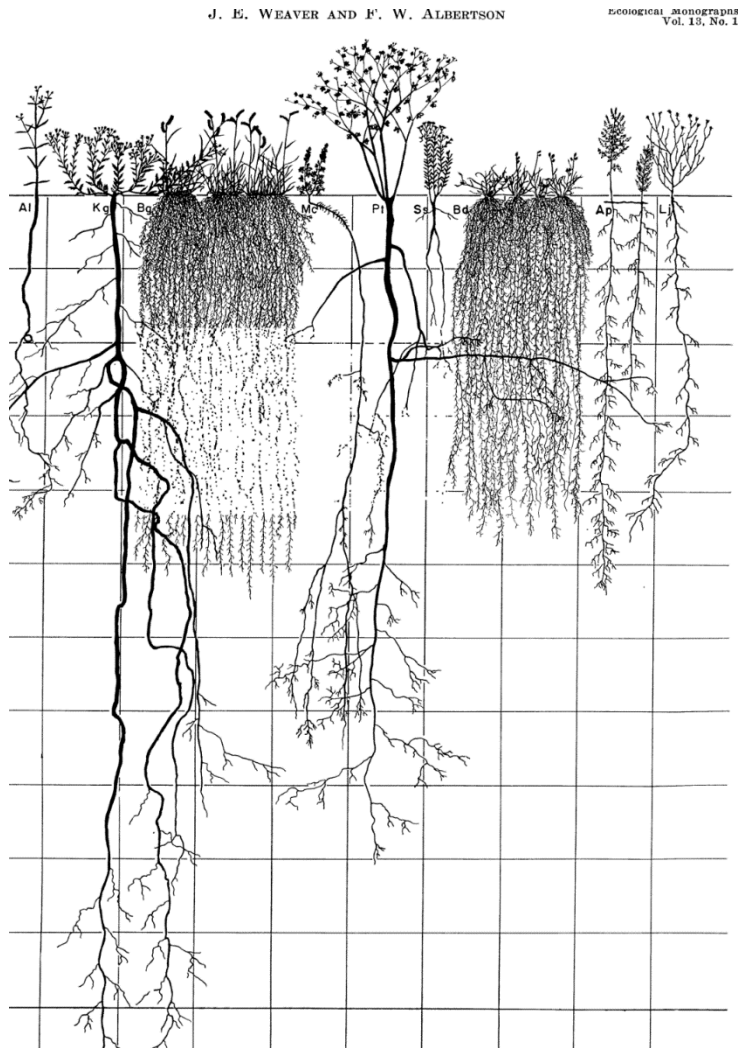
Opbrengst gesplitst naar soort (2021)

Minder ongewenste soorten

Mengsel	Totaal aantal soorten	Aantal gewenste soorten	Aantal ongewenste soorten
BG3	17	8	9
Productief kruidenrijk 1	15	11	4
Productief kruidenrijk 2	14	11	3
Productief kruidenrijk 3	13	9	4

Beworteling 2020

	Score (0-25cm)	Score (25-40cm)
BG3	6,38	4,00
Extensief kruidenrijk	7,38	6,13
Productief kruidenrijk 1	7,88	6,25
Productief kruidenrijk 2	7,13	6,75
Productief kruidenrijk 3	7,50	5,63

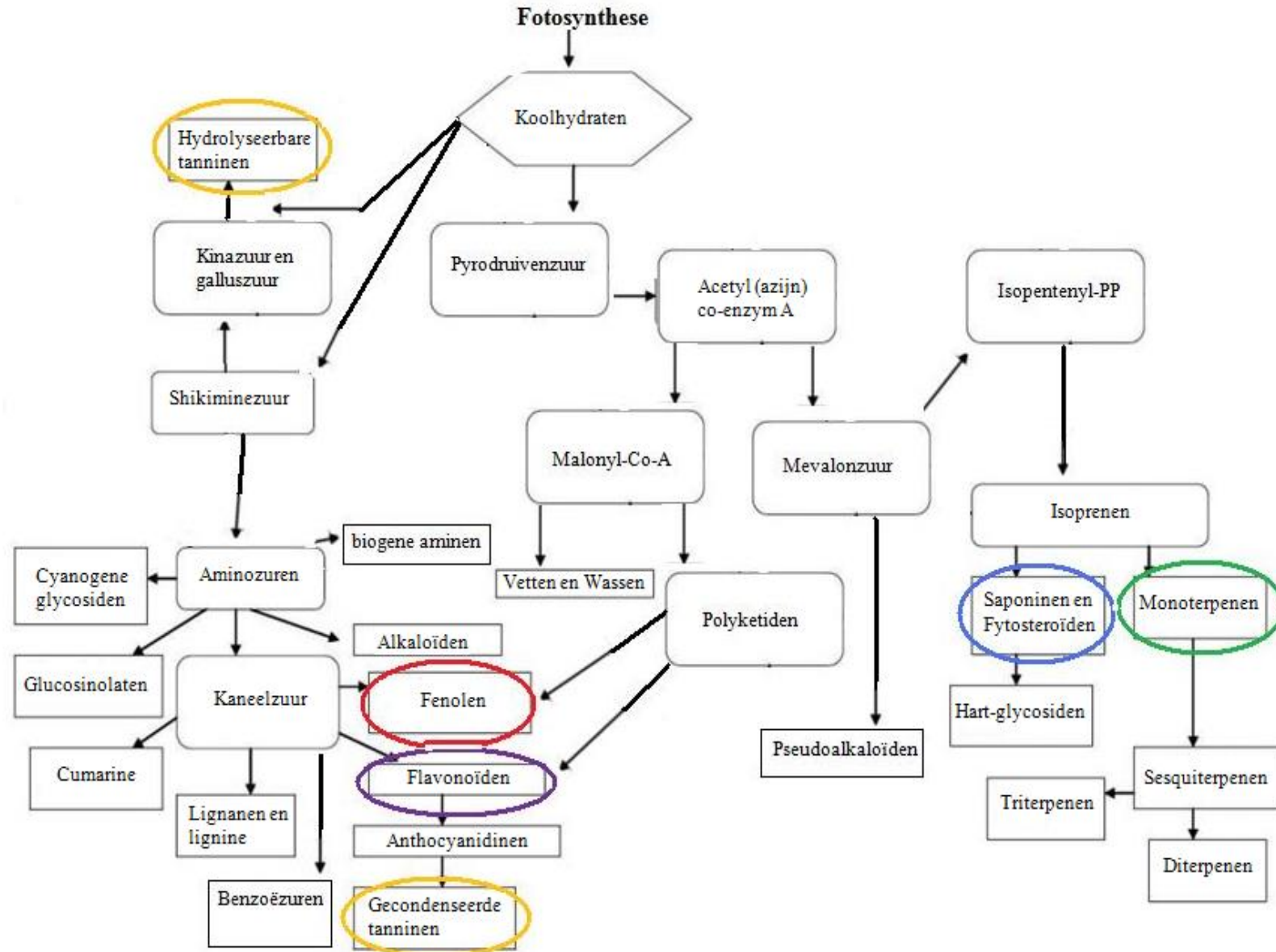
Mengsel	VEM	Ruw Eiwit (%)	Cu (mg/kg)	Zn (mg/kg)
Engels raagrass	929	16,1	7,4	38
Extensief kruidenrijk	941	18,1	10,4	66
Productief kruidenrijk 1	947	18,1	11,6	74
Productief kruidenrijk 2	937	18,0	9,5	50
Productief kruidenrijk 3	945	17,0	11,5	71

Vitamine en mineralen in kruiden

		natrium	kallium	magnesium	calcium	fosfor	mangaan	zink	ijzer	koper	kobalt	seleen	zwavel	molybdeen
		Na	K	Mg	Ca	P	Mn	Zn	Fe	Cu	Co	Se	S	Mo
	n	g	g	g	g	g	mg	mg	mg	mg	µg	µg	g	mg
Gras	24	1,6	35	2,3	6	4,9	58	40	251	9	105	97	3,7	4,0
Witte klaver	22	1,4	32	3,4	13	3,7	45	39	156	10	97	98	2,5	3,4
Cichorei	28	3,0	48	3,1	14	5,2	50	97	173	17	119	182	4,4	2,4
Smalle weegbree	22	1,3	39	2,8	15	4,7	39	61	137	11	110	120	4,0	1,8
Duizendblad	20	0,5	51	2,8	11	5,5	57	45	289	15	146	106	2,5	2,4
Paardenbloem	8	1,3	53	2,9	11	5,1	34	53	596	13	239	248	4,5	2,7
Wilde peen	2	0,6	46	2,8	13	5,6	103	77	189	10	73	67	3,4	3,8
norm (koe 30L, CVB)		1,3	7,7	2,3	3,7	2,9	40	29,5	19,5	11,7	100	165	2,0	

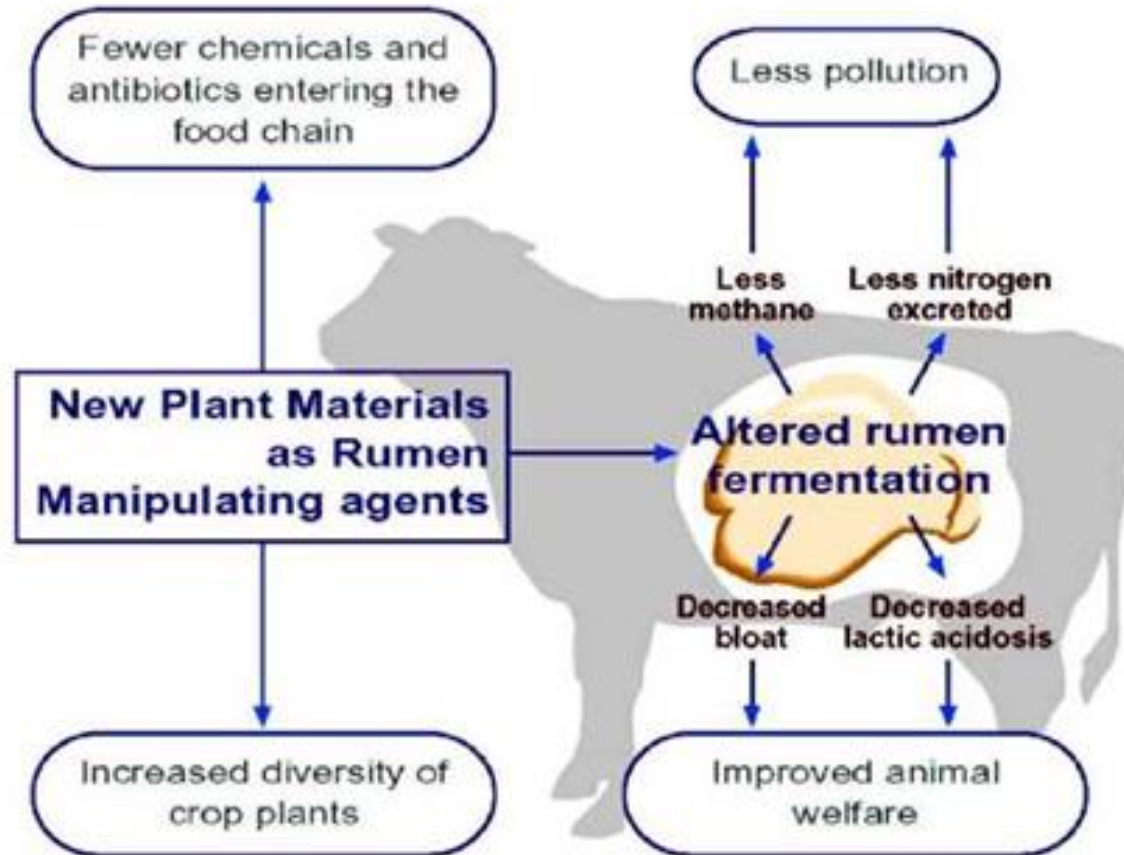
Diergezondheid: Secundaire metabolieten

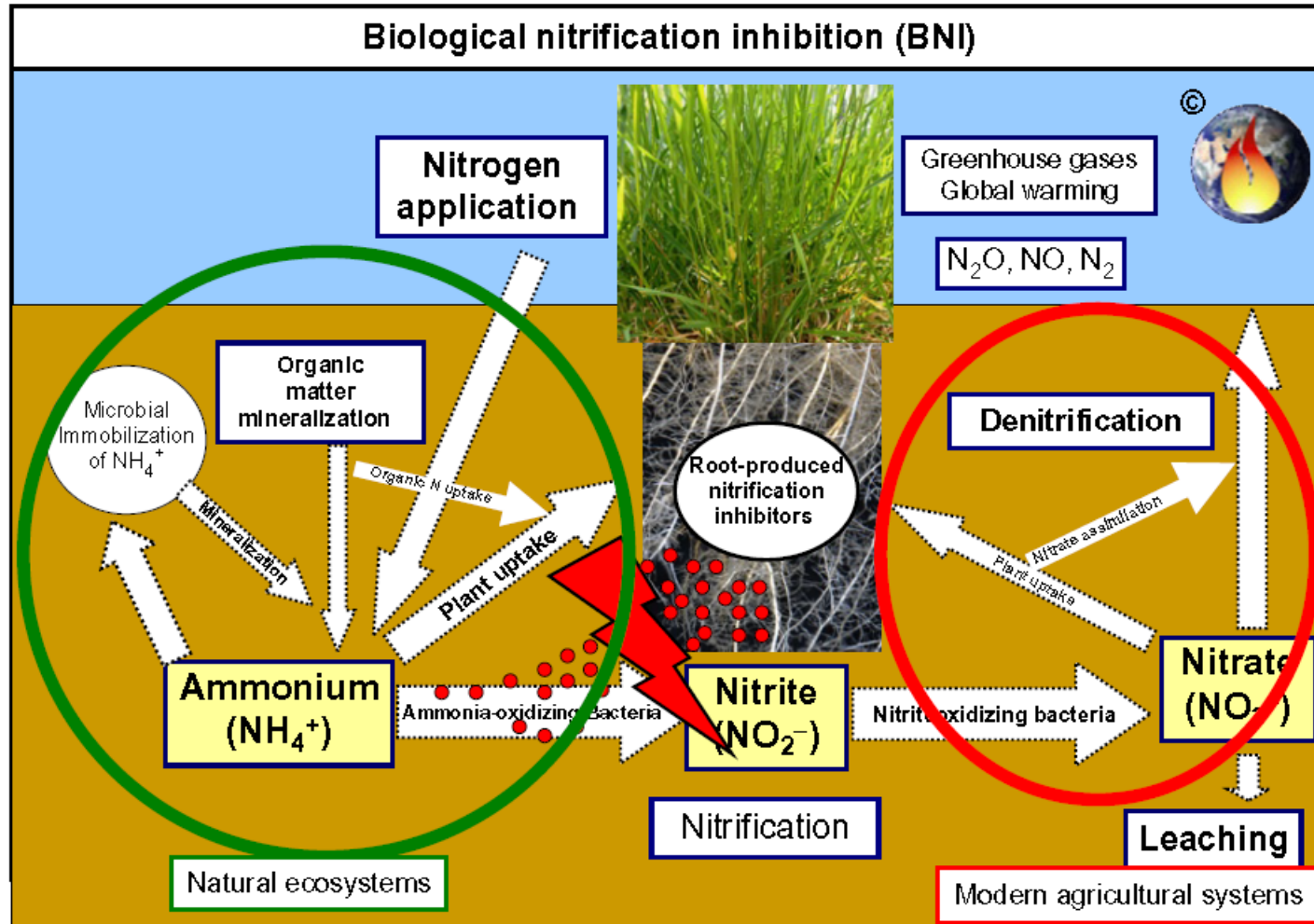
Tanninen

- Maag-darmkanaal
- Verminderen zwellingen
- Werken ontstekingsremmend
- Betrokken bij antiallergische reactie
- Gaan bacteriën tegen
- Inzetbaar bij klierzwellingen, blaren, ontstekingen, bloedingen en diarree.

Methaanemissie – secundaire metabolieten

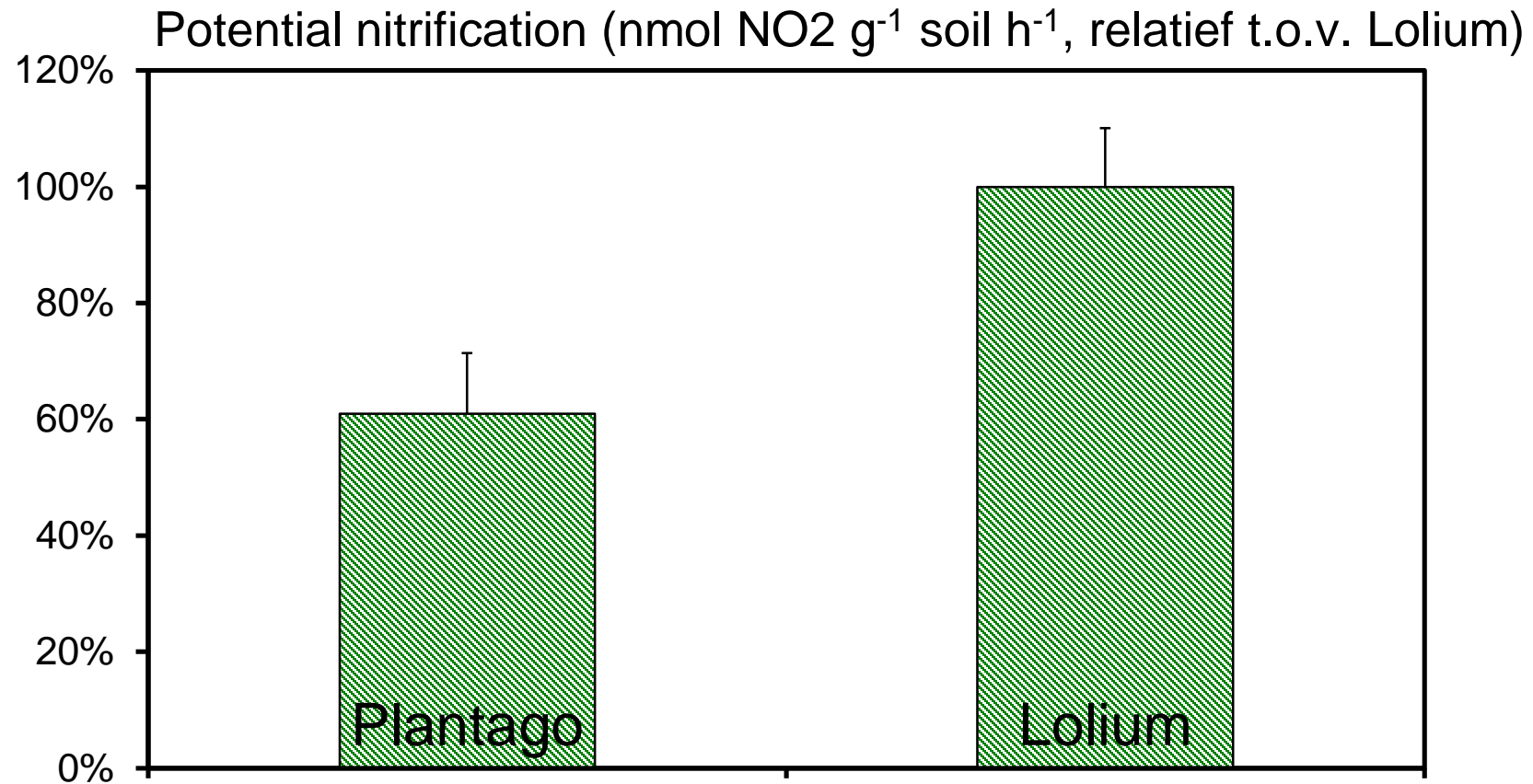

Lachgas-emissie en secundair metabolieten

© Source: Global Warming Art

Smalle weegbree gaf lagere potentiële nitrificatie ($p=0.002$)

Diversiteit: bijen, insecten, weidevogels

soort	Bloeiperiode												opmerking		
	jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec			
Kruipende boterbloem				2	2	2									alleen stuifmeel interessant
Duizendblad							1	1	1	1					lage stuifmeel en nectar waarde
Fluitenkruid						2	2								lage stuifmeel en nectar waarde
Madeliefje					1	1	1	1	1	1					lage stuifmeel en nectar waarde
Herderstasje				3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde, bloeit lang door
Akkerdistel							5	5	5	5					zeer interessant voor bijen, zowel nectar als stuifmeel
Kamille reukeloze							1	1	1	1					lage stuifmeel en nectar waarde
Weegbree, grote						3	3	3	3	3	3				alleen stuifmeel matig interessant
Boterbloem scherpe					1	1	1	1	1	1	1				lage stuifmeel en nectar waarde
Vogelmuur	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde, hele jaar door
Paardenbloem				5	5	5				5	5	5			nectar en stuifmeel zeer interessant, 1e en 2e bloei
Klaver wit						5	5	5	5	5	5				zeer interessant voor bijen, zowel nectar als stuifmeel
Klaver rood					1	1	1	1	1	1	1				minder interessant voor bijen omdat de bloemkroon te lang is, wel voor hommels
Cichorei								3	3	3					gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde
Smalle weegbree						3	3	3	3	3					alléén stuifmeel is voor bijen interessant. Produceert geen nectar
Karwij						5	5								zeer interessant voor bijen, zowel nectar als stuifmeel
Pimpernel								4	4						interessant voor bijen, zowel nectar als stuifmeel
Vertakte leeuwetand								1	1	1	1				lage stuifmeel en nectar waarde
Krans Kaasjeskruis															?, andere kaasjeskruissoorten hebben gemiddelde nectar en stuifmeel waarde, gedurende periode juni-okt
Boerenwormkruis								3	3	3					gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde
Gewone Berenklauw							3	3	3	3	3				gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde, wel vrij lange bloeiperiode
Anijs															?
Dille								3	3	3					gemiddelde nectar en stuifmeelwaarde
Kervel					1	1									lage stuifmeel en nectar waarde
Peterselie															?

- Wat is kruidenrijk grasland?
- Waarom kruidenrijk grasland?
- Teelt van kruidenrijk grasland

Waar moet je aan denken bij het inzaaien van klavers en kruiden?

- Welk perceel?
- Welk mengsel?
- Welke machine?
- Bemesting
- Timing
- Ontmenging van zaaizaad

- Weinig onkruiddruk
- Indien mogelijk → laag NLV
- Goede pH

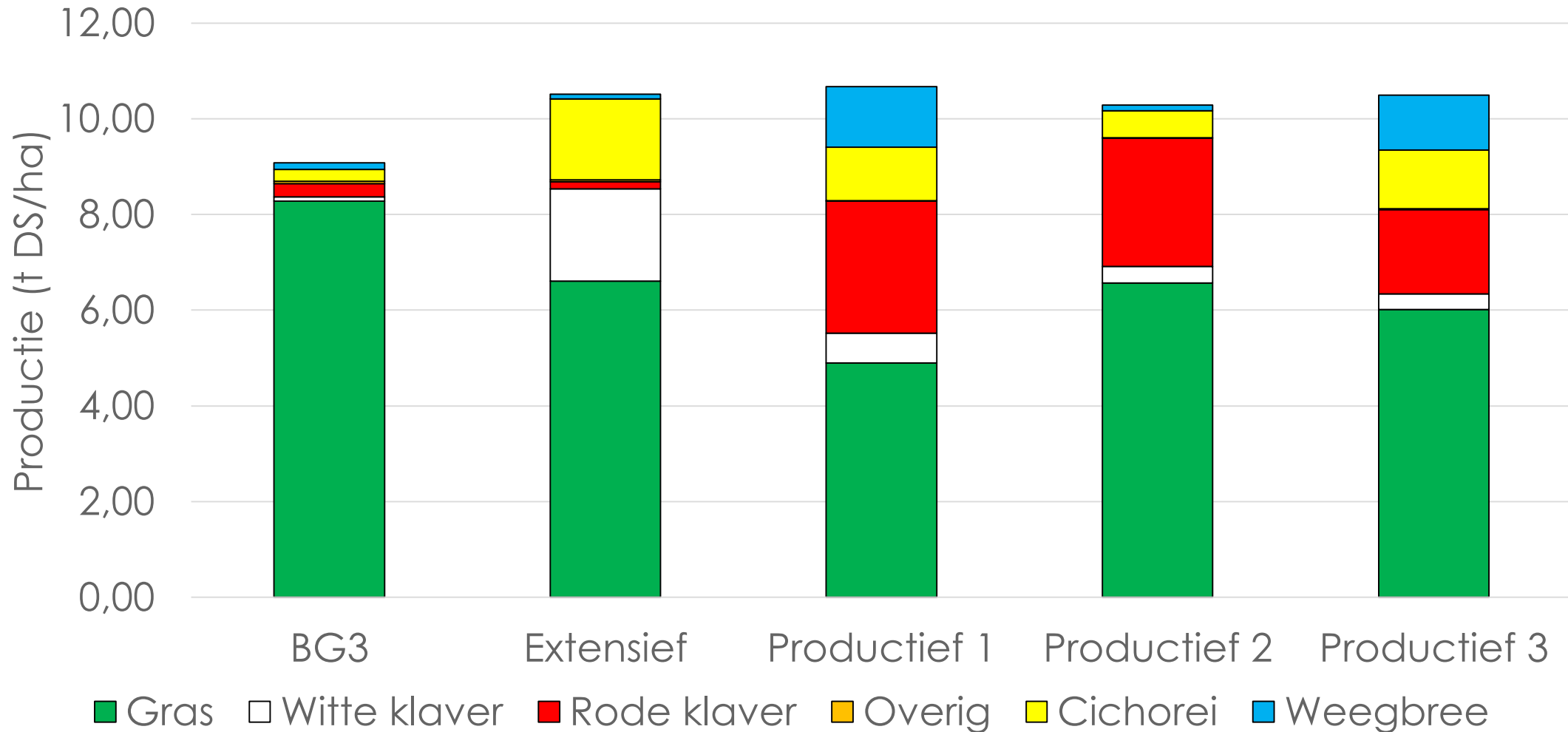

- 25-30 kg graszaad, liever 25 kg dan 30 kg
  - 5 kg rode klaver
  - 3 kg witte klaver
  - 1-1,5 kg cichorei
  - 1-1,5 kg smalle weegbree
-
- Eventueel van de vlinderbloemige/klavers nog:
    - Rolklaver (denk aan enting rhizobium)
    - Esparcette (denk aan enting rhizobium)
    - Luzerne(denk aan enting rhizobium)
    - Incarnaatklaver
  - Eventueel van de kruiden nog:
    - Duizendblad
    - Karwij
    - Pimpernel

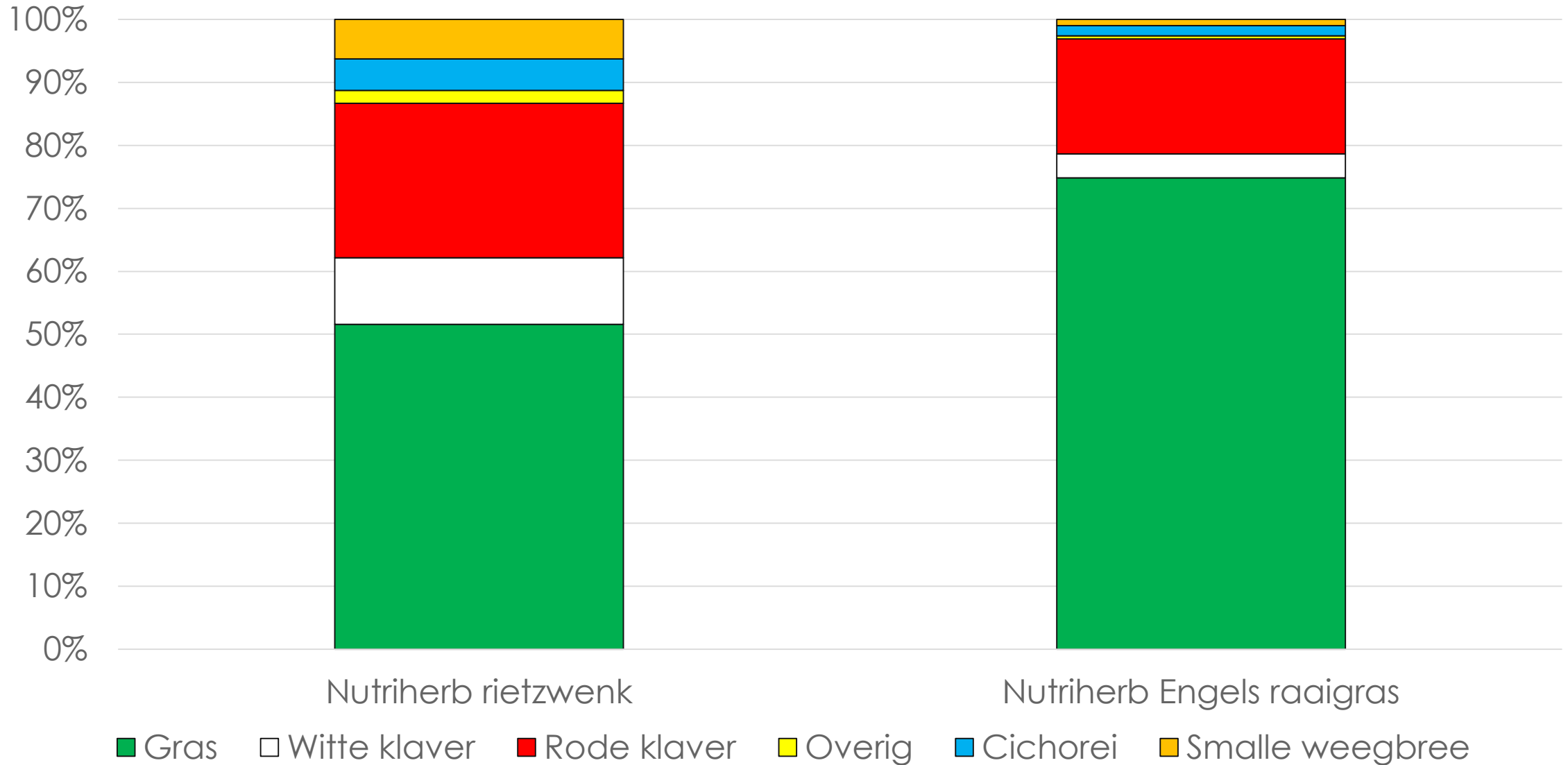
Basis

Mengsel en rassenkeuze

Opbrengst gesplitst naar soort

Vershil mengsels engels raaigras en rietzwenk

Timing – wanneer zaaien?

- Voorjaarsinzaai → grote kans op onkruid
- Najaar → kans op te late ontwikkeling voor winter
- Daarom: Half Augustus – Half September

- Maar omstandigheden zijn bepalend
  - → Voldoende vocht en temperatuur

- Voldoende voorbeelden van succesvolle inzaai in najaar
  - Risico op mislukking word groter
  - Ook afhankelijk van voorvrucht

Machinekeuze

- Pneumatische zaaimachine vanwege de precieze afstelling van zaai-zaaddiepte
  - Vooral kleine zaadjes van klavers en bepaalde kruiden mogen niet te diep gezaaid worden
  - <0,5cm
  - Aandrukken met cambridge-rol
- Let hierbij ook op ontmenging van zaai-zaad
  - Het liefst 1 zak per keer in zaaimachine
- Afstelling zaai-zaad
  - 25-30 kg graszaad
  - 10 kg kruiden

- Hoeveelheid stikstof is bepalend voor de samenstelling van het mengsel → vooral tijdens inzaai
- Niet bemesten voor inzaai en niet meer dan 15 kuub drijfmest na inzaai.

- Te veel gras in willen zaaien → maximaal 30 kg /ha
- Ontmenging van zaaizaai tijdens zaaien
- Te diep zaaien → maximaal 1 cm diep
- Inzaai op perceel met hoge onkruiddruk
- Te veel willen bemesten → meer gras en minder kruiden

Doorzaaien?

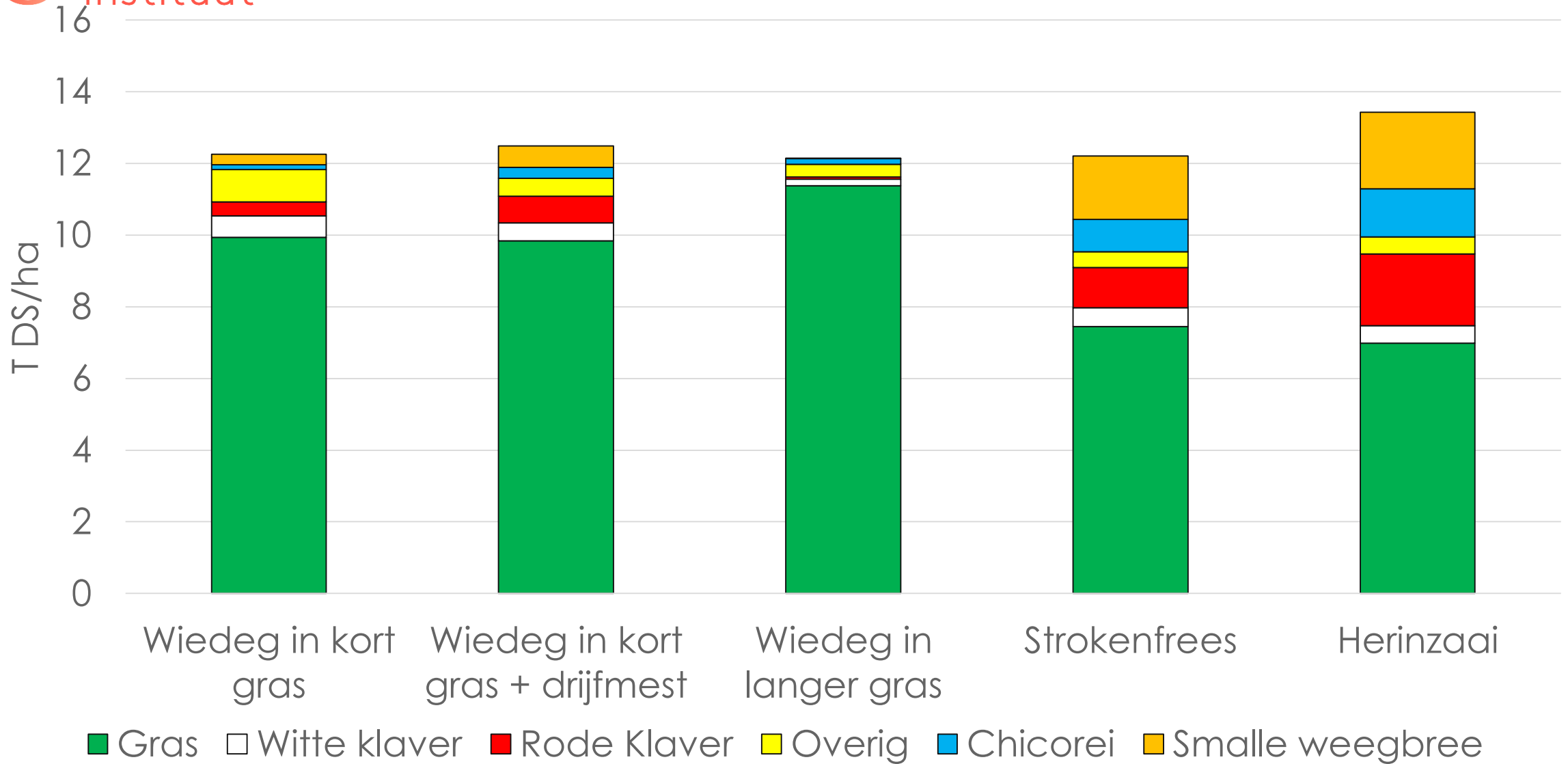
- Resultaten vallen meestal tegen
- Er zijn verhalen van succes maar het resultaat is nooit zo egaal als bij herinzaai
- Maar . . . . . er worden proeven gedaan met doorzaaien met verschillende methoden

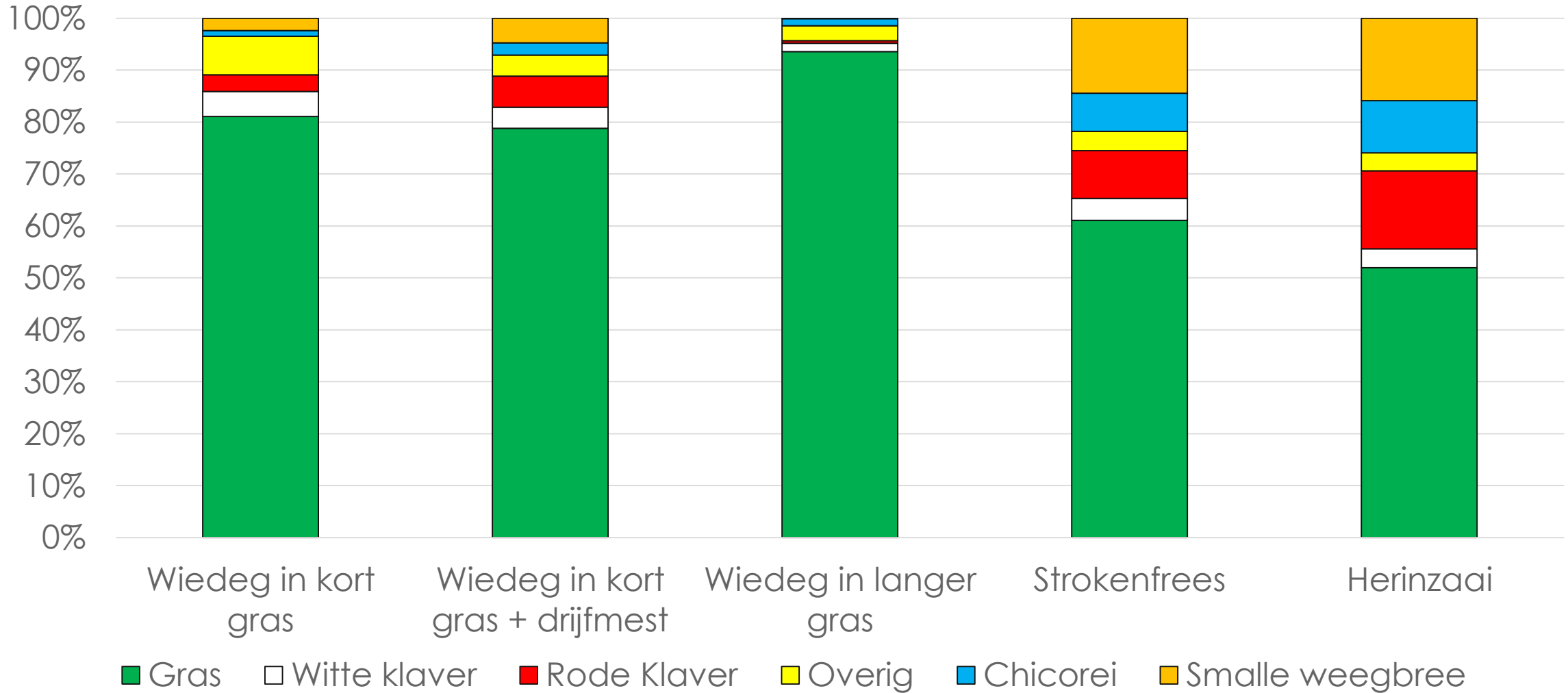

Aandeel kruiden 2020

Stap 2: zorg dat je kruiden blijven

Want ze wegpesten is heel makkelijk

- Onkruidbeheersing
- Bodemtoestand
- Maaien/weiden
- Behoud van klavers en kruiden op lange termijn

Onkruidbestrijding

- Moeilijk
  - Bijna alles wat werkt tegen bijv ridderzuring werkt ook tegen kruiden
- Pleksgewijs kan
  - Rugspuit
  - Camera
  - Steken met de hand

- pH > 5,2
- Goede kalitoestand
- Stikstof
  - Bij voldoende klaver is N kunstmest niet nodig
  - Voorjaar kan later op gang komen, maar haalt dit altijd in
- Bemesting → let op voor rijschade

- Maaien
  - Geen te zware 1^e snede
  - Zwaardere snede in 2^e of 3^e snede
  - Niet te veel schudden
  - Niet te droog inkuilen
- Weiden
  - Niet meer dan 3 dagen op hetzelfde perceel
  - Koeien vreten kruiden goed

Behoud kruiden lange termijn

- Sommige klavers en kruiden kunnen lang aanwezig blijven
  - Witte klaver
  - Smalle weegbree
- Sommige klavers en kruiden kunnen 2 tot 4 jaar aanwezig blijven
  - Rode klaver
- Sommige kruiden kunnen 2 tot 3 jaar aanwezig blijven
  - Cichorei

- Kruidenrijk grasland is goed in te passen in rantsoen op melkveehouderij
- Productief kruidenrijk grasland
  - Goede voederwaarde → alternatief voor Engels raai
  - Aanwezigheid mineralen en secundaire metabolieten
  - Te veel klaver kan voor problemen zorgen als rantsoen niet wordt aangepast
- Extensief kruidenrijk grasland
  - Vaak goed in te passen tot bepaalde hoogte
  - Bron van structuur
  - Beschikbaarheid bepaalde mineralen

+

- Kunstmestbesparing
- Premie melkverwerkers (planetproof, Aware)
- Nieuwe GLB
- Hogere opbrengst in droge jaren

-

- Meerkosten zaaizaad (€150)
- Extra management
- Doorzaaien kruiden

Jaar	Kg KAS per ha	Kosten per ha kunstmest prijs (2020)	Kosten per ha met kunstmest prijs (2021)	Kosten per ha met kunstmest prijs (2022)
2019	480	105,60	216,00	371,04
2020	490	107,80	220,50	378,77
2021	390	85,80	175,50	301,47
Totaal	1360	299,20	612,00	1051,28
Besparing kunstmestkosten bij productieve kruiden over drie jaar na meerkosten zaden (€150)		149,20	462,00	901,28

- Vanaf 1 april tot 1 oktober:
  - staan er minimaal 25% kruiden en vlinderbloemige gewassen op het perceel
  - en is minimaal 25% van het perceel gras

- Waarom doet niet iedereen al aan productief kruidenrijk grasland?
- Er zijn zeker nog voldoende uitdagingen
  - Introductie kruiden in perceel
  - Management
  - Persistentie
- En het is wennen!

Vragen?

n.vaneekeeren@louisbolk.nl